

Klaaikluten

Nijsbrief fan de Stifting ArgHis

Jaargang 12,
december 2008

3

COLOFON

KLAAIKLUTEN verschijnt enkele malen per jaar en wordt uitgegeven door de 'Stifting ArgHis':
ARGEOLÓGYSK-HISTOARYSKE RUNTE
LITTENSERADIEL

Bestuur ArgHis:

Klaas Abma, voorzitter
Jaap Scheffer, secretaris
Jan Kersbergen, penningmeester
Simen Fopma, bestuurslid

Redactie Klaiikluten:

Philippus Breuker
Jelle Miedema

Kopij en inlichtingen:

j.miedema@welling-translations.eu
tel.: 071.5218318; kopij vóór:
1 maart, 1 augustus en 1 december

Vormgeving en opmaak:

Frits Sieperda

Donateurschap:

Het donateurschap van de 'Stifting ArgHis'
bedraagt (minimaal) € 12,50 per jaar;
Klaaikluten krijgt u dan gratis toegestuurd

Adreswijzigingen:

J. Scheffer, De Terp 11, 8831 Winsum Fr
ampl.jasch@wanadoo.nl

KB-Registratie:

Titel: Klaiikluten
ISSN: 1572 - 1191

Wurd foarôf

It is oars rûn as dat wy fan 't maitiid tochten, doe't wy der rekken mei holden dat der by gebrek oan oare kopij as fan de beide redakteuren dit jier net mear trije nûmers útkomme soenen. Dat gebrek bliuwt der dêrom noch wol, mar wy hawwe no dochs gelokkich ek wer in tredde stik neist dat fan Miedema oer Wommels en fan Breuker oer Gerbada. En dat is Jaap Scheffer syn bydrage oer it abtesegel dat er lêsten op it stee fan it eardere kleaster te Muontsebaaium fûn hat. Sa'n ynteresant gefal mei jin net alle kearen barre!

Wa't wat hat foar it folgjende nûmer, wurdt fersocht it yn te stjoeren foar 1 maart. Wy fersykje de lêzer ek dit nûmer wer ûnder de oandacht fan mooglike belangstellenden en skriuwers te bringen.

De redaksje

*Foto omslach: De Wommelser Suderhaven yn 1924
mei midden-rjochts de yngong fan it 'portugaeltie',
sa neamd yn 1759*

Oer in ‘portugaeltie’ (1759)

Jelle Miedema

Foarich jier krige ik de fraach foarlein: ‘Heb jij gegevens of weet je ook waar de “papaaiegaal” of zoiets in Wommels is (achter de bakker?)’. Letter die bliken dat it gong om de term ‘portugaeltie’, as oantsjutting foar it stikje feart dat eartiids yn Wommels fanôf de Suderhaven noardlik nei de pastorytún ta rûn. Dêrmei wie de lokaasje fan dat ‘portugaeltie’ al wol dúdlik, mar de betsjutting fan dat wurd noch net. Oer it lêste giet dizze bydrage.

Boppesteande fraach wie ôfkomstich fan Jaap Scheffer (e-mail dd. 1.10.2007), mei-oprjochter fan ArgHis, en hy wie it ek fan wa’t ik letter kopyen fan akten krige wêryn’t it wurd ‘portugaeltie’ foarkomt. It giet om twa akten: ‘Besoignes van bestedinge van ’t Slatten der Sogenaamde Suider Have te Wommels etc. 1759’ (ynv. 41-35, argyf Littenseradiel) en ‘Staat en repartitie der Kosten gevallen over ’t Slatten van de Suider Haven en ’t portugaeltie te Wommels 1759’ (ynv. 41-39, idem).

Yn de akten steane ek fierder nijsgjirrige saken, wêroer earst koart it folgjende. Yn de earste akte wurdt beskreaun hoe en wannear’t it útslatten fan de Suderhaven dien wurde moat, wa’t de kommitearden fan de ‘contribuerende Ingesetenen’ binne en wa’t as kommissaris en as sekretaris optrede.

Dat binne respektyflik Tjebbe Taekles en Dirk Meelis, Jacob Thomas Sippens en Jacobus van de Kolk. It wurk sels (‘bij strijkgeld aan de minst aannemende te besteden’) omfette trije saken, dy’t apart útbestege waarden: (i) it meitsjen fan in ‘kistdam’ oan de Trekfeart, (ii) it útslatten fan de Suderhaven ‘lopende van de Bolswaarder trekvaart tot aan de Kaetsbaan’ en (iii) it útslatten fan it ‘portugaeltie’. De oannimmers wienen: Rintie/Reintie Jans (fan Wommels) foar de daam, Siemen Douwes (fan Hidaard?) foar de haven, en Sijmen Dorres en Doede Jochems foar it ‘portugaeltie’.

Yn de twadde akte stiet wat útjûn waard oan administraasjekosten en wurklean: 32-15-0 karoiligûne foar de administraasje, mei noch 3-7-8 oan bykommende kosten; 66-10-2 gûne foar it slatten fan de haven; 11-18-14 gûne foar it slatten fan it ‘portugaeltie’ (no ek as ‘portegaeltie’ skreaun). Yn dy akte steane fierders twa listen: a. in list fan 38 partijen mei nammen fan eigers en brûkers (de boppeneamde ‘contribuerende Ingesetenen’) dy’t betelje moasten foar it slatten fan de Suderhaven en b. in listke fan 5 partijen dy’t foar de kosten fan it útslatten fan it ‘portugaeltie’ opdraaiden. De lêste fiif (sjoch it blokje) binne foar dit stik fan belang, want hja wennen om it ‘portugaeltie’ hinne, of hienen der besit.

Eijgenaars

Bruikers

1. de kerke van Wommels

D^{us} Nicolaides

2. Tjebbe Teijes eijgenaar en bruiker

3. Siebe Siebrens

– als voren

4. Executeur Janson

– als voren

5. Trijntie Ymes

Hyke IJmes cum soc.

Taljochting:

We ha hjir te dwaan mei de neistlizzers fan it bewuste ‘portugaeltie’: noardlik de pastory; noard-eastlik Tjebbe Teijes (Hanja/Hania), bakker oan ’e Keatsebaan; eastlik skipper Siebe Siebrens, sûnt 1748 eigener fan it twadde of tredde hûs fanôf de ringmuorre; westlik (Johannes) Janson, wenjend op de westside fan it Hiem, mar mei in hûf op de eastside; súdwestlik Trijntje Ymes, yn 1759 eigener fan it hûs-mei-hûf op de súdeastside fan it Hiem (1).

Utputtend is it boppesteande rychje neistlizzers net. Doetiids wennen bygelyks Maijke Yntes (Kingma) en wolkammer Anthonij Gerrijts ek oan de Keatsebaan, mar hja komme allinnich foar op de earste list (betellen inkeld en allinne mei oan it útslatten fan de Suderhaven). Lykwols, it iene rychje eigeners en/of bewenners slút it oare net út. De partijen 1, 2, 3 en 5 fan de twadde list steane ek op de earste list (hja betellen dus ek mei oan it útslatten fan de Suderhaven). Oer dy earste list soe mear te melden wêze, mar dan dwale we tefolle ôf fan de fraach wêr’t it yn dit stikje om giet: Wat betsjut dat wurd ‘portugaeltie’?

Oangeande de fraach oan it begjin fan dit stikje ‘Heb jij ook gegevens...’ wie en is it antwurd ûntkennend; dat wol sizze, yn net ien fan de akten fan it nedergerjocht bin ik foar it bewuste stikje Suderhaven it wurd ‘portugaeltie’ tsjinkommen. Dat wurd dûkt foar safier bekind allinnich op as de Suderhaven útslat wurde moat en it wurdt dan ek noch allinnich brûkt foar it stikje feart nei de pastorytún ta. Dat waard apart útbestege en dus moat der in reden foar west ha. It kin hast net oars as de oantsjutting ‘portugaeltie’ hie, foar slatters, te meitsjen mei in spesifike eigenskip fan dat stikje opfeart en folle fantasy is der dan net foar nedich om te betinken dat it dêr tusken it âld Hiem en de âlde ‘kerckebuiren’ oan de Keatsebaan net altyd sa’n frisse boel west hawwe moat. It wie in dearinnend stikje wetter mei oan wjerskanten sekreten, oftewol hûskes, en as fansels komt dan de fraach nei foaren: ‘Hat it ien (dy sekreten) ek te meitsjen mei it oar (de term ‘portugaeltie’)?

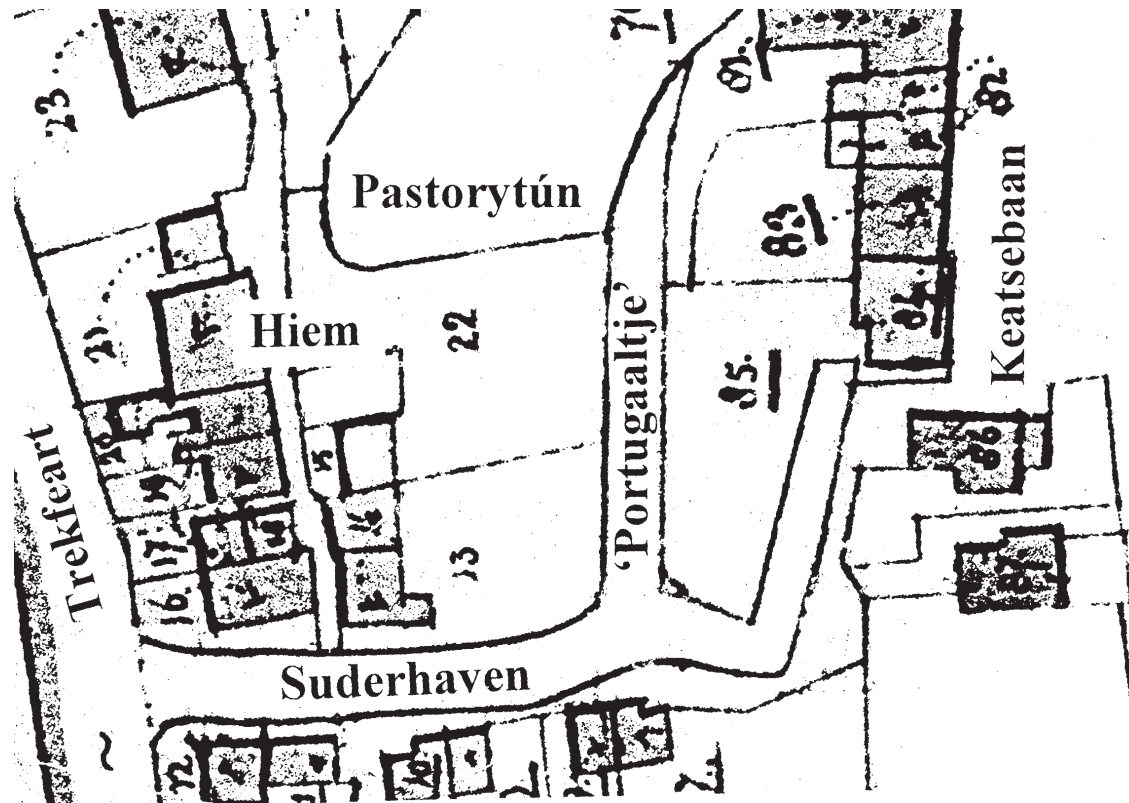
Mei de boppesteande fraach yn de efterholle frege ik oan dizze en jinge oft hja yn akten wol ris it wurd ‘portugaeltje’ tsjinkommen wiene. Sa ek oan in meiwurker fan it Centraal Bureau voor Genealogie yn Den Haag, Maarten Wijnaendts, mar ek syn antwurd wie ûntkennend. Lykwols, syn wederfraach wie ‘Voor welk jaar?’ Ik neamde it jiertal en krige even letter it Middelnederlandsch Woordenboek diel VI ûnder de noas treaun. En dêr lêze we ûnder ‘PORTEGALE (POORT-):

‘schertsend wordt p o o r t e g a l e met toespeling op POORTE, 3, a) in Uilensp. Volksb. gebruikt als benaming voor achterste, aars, en p o o r t e g a a l s c h e vygen voor drek, stront. Vgl. in de 17e eeuw “portugaelsche specie” (bij Oudem.) en mnd. portegal, benaming van “het geheime gemak” zoo ook zndl portegael, o.a. in de uitdr.: “naar portegaal gaan” (Verwijs en Verdam, 1907, Dl. VI:591).

Yn it boppeneamde wurdboek wurdt by ‘POORTE (POORT)’ ferwize nei ‘PORTE’ (mei û. o. as betsjutting ‘aarsgat’) en dêr wer nei ‘PORTAERDE’: ‘In de 18e eeuw was poortarde in woordspeling met poort, aars, bekend in de bet. “sekreetvuil”’.

Fierdere taljochting op de betekenis fan it wurdt ‘portugaeltie’ is hjir tink net nedich (2). De noardlike ôfsplitsing fan de eardere Wommelser Suderhaven (sûnt de jierren fyftich fan de foarige ieu net mear yn wêzen) hat no in namme en as der foar oare doarpen noch ris in ‘portugaeltje’ opdûkt, dan witte we no hoe dat sit.

In nije fraach is: Wie dat ‘portugaeltje’ yn Wommels yndied in ôfsplitsing fan ‘de Suderhaven’ as bedoeld yn de akte fan 1759, of is it earder sa dat it stik haven dat fierderop nei de Keatsebaan ta rûn (sjoch it kaartsje) as in ôfsplitsing sjoen wurde moat fan ‘de Suderhaven’ mei éarder, yn sawol romte as tiid, in bocht nei it noarden ta? Dêroer nei oanlieding fan in oare akte in folgjende kear mear.

It Wommelser 'portugaalsje' om 1830 hinne (sjoch ek Klaaikluten 2008/1:7)

Noaten:

1. Dizze Trijntje Ymes is mooglik Trijntje Cornelis, tr. Wommels 4.2.1714 mei Yme Watzes. Under harren bern fine we in Antie (folget), Hyke en Claas (folget). Yn 1773 binne Ime (Watzes?) en Antie Imes eigeners fan it hûs-mei-hôf op de súdeasthoeke fan it Hiem (adv. LC 24.4.1773 / Stichting DALC). Earder ha we yn *Klaaikluten* (2008/1:6) sjûn dat dit hûs yn 1781 ferkocht wurdt troch Claas Ymes (prokl./inv. 53, fol. 28), boer ûnder Wommels. Claas Ymes tr. Wommels 12.4.1761 Akke Sierks/Sjerks Bouta fan Wjelsryp. Hja krigen sân berne wêrûnder twa kear in Trijntje en twa kear in Hyke.

2. Oars leit dat mei Poortugaal ûnder Rotterdam. Yn 1270 is dat Poortugaal (dan al sa neamd) in parochy, dus bepaald net in neatich plak. Hoe't de namme Poortugaal dêr yn gebrûk rekke is, is net

dúdlik. Tocht wurdt (mei tank oan C. Boeiinga-Hubers, regiokoördinator fan it Gemeentearchief Rotterdam, mei ferwizing nei Moerman 1956, Van Dinther 1977 en Van der Vlies 1932) oan foaral in saneamde 'migraasjenamme' (Polanen 'Polen', Portengen 'Bretagne', Spengen 'Spanje' en dus Poortugaal 'Portugal'), mar wis is dat net. Komme der tusken 1270 en 1759 mear 'po(o)tugaeltjes' yn Nederlân foar, dan leit fierder ûndersyk foar de hân.

Ferwizing:

Verwijs, E. en J. Verdam
1907 *Middelnederlandsch Woordenboek*, Dl. VI. 's-Gravenhage: Nijhoff.

Een bijzondere zegelmatrijs van het klooster St. Michaëlsberg te Winsum

Jaap Scheffer

Inleiding

Op het terrein van het voormalige premonstratenzer- of Norbertijnenklooster St. Michaëlsberg te Winsum (Frl.) werd op 14 september 2008, tijdens een archeologische graafbegeleiding, een bronzen stempelmatrijs gevonden. Na onderzoek en determinatie door drs. E. Kramer, conservator archeologie Fries Museum, J. Zijlstra, amateur-archeoloog uit Leeuwarden en auteur dezes, blijkt deze vondst de 15e eeuwse kloosterstempelmatrijs te zijn van het Winsumer klooster. Een bijzondere vondst, want nog niet eerder is er van dit klooster zo'n stempelmatrijs gevonden.

Foto: Google earth

Legenda:

In de cirkel: Klooster St. Michaëlsberg te Winsum (Frl.); de stip = vindplaats zegelmatrijs; stippellijn = de nieuw gegraven scheidingsloot

Locatie en historie

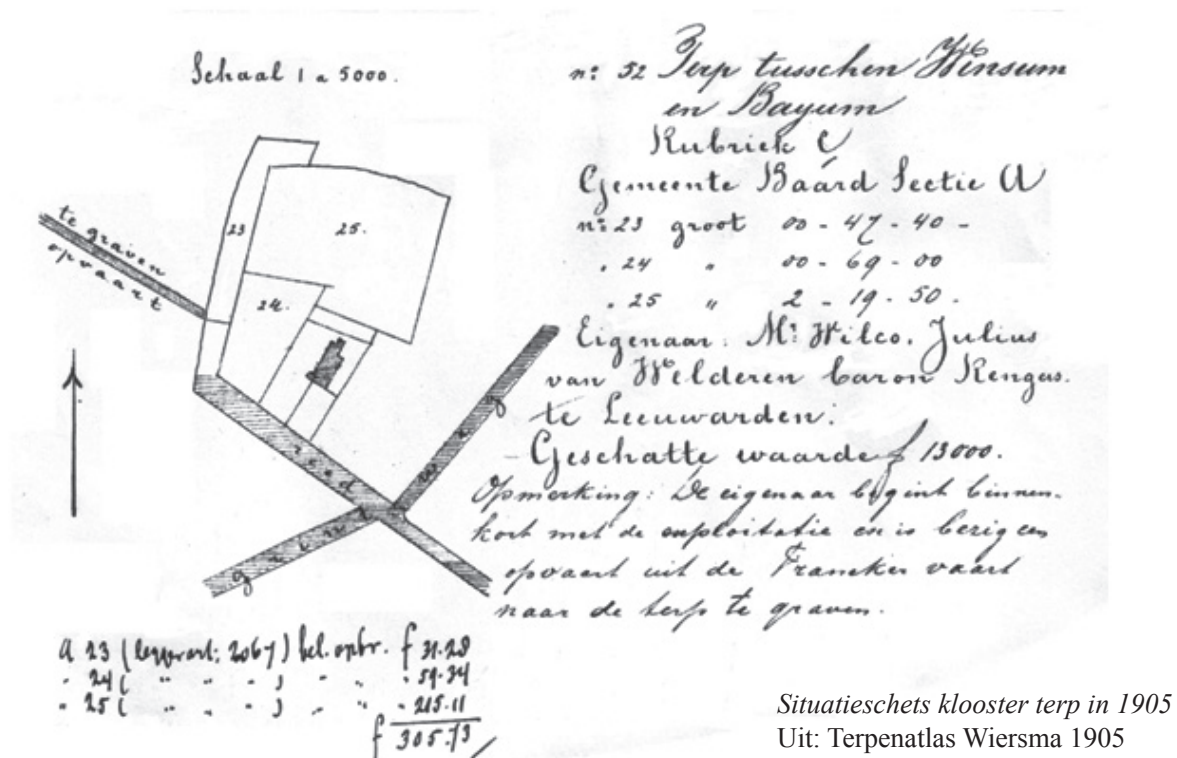
Ten noordwesten van Winsum vinden we de locatie van het in de volksmond genoemde klooster 'Monnikebaaijum'; officieel St. Michaëlsberg. In het jaar 1186 werd vanuit het moederklooster Vallis Mariae 'Maria Dal' (later Lidlum), dat op haar beurt weer een dochterklooster van Mariëngaarde was, op een 'hoogte' nabij Baaium een nonnenpriorij gesticht, mee door toedoen van 'Tjalling Donia de Benneterp in Winssom'. Eigenlijk hoorde het klooster onder Baaium, maar het viel onder het dorpsgebied van Winsum.

De kloosterorde waaronder St. Michaëlsberg viel is die van de Ordo Canonici Regularis Praemonstratensis. In gewoon Nederlands: Premonstranzers of Norbertijnen. Het betreft een kloosterorde van reguliere Kanunniken en lekebroeders van de orde van Premontré. In deze noord Franse plaats werd de orde in 1121 gesticht door Norbertus van Xanten. Norbertijnen worden ook wel witheren of witte pastoors genoemd naar hun witte habijt en leefden volgens de regel van Augustinus (Thagaste 13-11-354 – Hippo 28-8-430 = noordoost Algerije).

Direct na haar stichting werd het complex uitgebreid, hetgeen in 1256 werd afgerond. Na vele ups en downs, zoals in 1490 de verslapping van de tucht onder prior Jacob Zelandius (later abt van Lidlum) en de gedeeltelijke verwoesting in 1572 door de geuzen, viel in januari 1580 het doek voor St. Michaëlsberg. Het definitieve einde volgde, evenals dat van zovele lotgenoten, in maart 1580. Bij besluit van de staten van Friesland werden de kloosters opgeheven en de gebouwen gesloopt uit angst voor de 'vijand'; de grote omgrachte kloostercomplexen waren ideale vestingen voor o.a. de Spanjaarden.

St. Michaëlsberg werd door de slopershamer geveld en er verrees een boerderij. Er zijn aanwijzingen dat er toch nog minstens één gebouw is blijven staan, dat tegen het einde van de 18e eeuw werd afgebroken. Ook de bijbehorende steenovens, nabij 'Mountsje Tille' aan de Frankeervaart, zijn pas in de tweede helft van de 17e eeuw afgebroken.

Tot 1900 moeten er nog vele restanten van fundamenteën in de grond hebben gezeten, want tijdens de afgraving van de terp vanaf 1900 tot in

de jaren dertig, zijn er veel restanten van aangetroffen (mondelijke mededeling van de heer J. Frankena, die destijds boerenarbeider was op de 'kloosterplaats'). Ook het kerkhof was nog aan te wijzen. Er kwamen vele 'schedels en bonken' tevoorschijn. Tijdens deze commerciële afgraving werden weinig vondsten gemeld. In de jaren tachtig van de 20e eeuw zijn er tijdens de aanleg van een gaspersleiding diverse vondsten gedaan, daterend van de 13e tot 15e eeuw.

In ieder geval bleven de contouren van het kloostercomplex na de terpafgraving nagenoeg intact, zodat we er nog een mooi beeld van kunnen vormen.

Het vondstrelaas

Enige tijd geleden besloot de huidige boer van de 'kloosterplaats' een nieuwe schuur te bouwen ten noordwesten van zijn boerderij, op het oude kloosterterrein. De voorbereidingen startten in het voorjaar van 2008 en bestonden uit het graven van een aantal funderingssleuven. Deze staken niet zo diep en er werden dan ook geen archeologische indicatoren aangetroffen.

In september van hetzelfde jaar was de schuur reeds gebouwd en werd het tijd om een scheidingsloot te graven. Ook deze sloot was op het voormalige kloosterterrein geprojecteerd. Het tracé van deze sloot was een jaar daarvoor, vanwege de nieuwe Europese wetgeving m.b.t. de archeologie (Verdrag van Malta) onderzocht door het archeologisch adviesbureau 'De steekproef' uit Noorhörn. Er werden geen noemenswaardige bevindingen gedaan en zeker geen bewoningsrestanten gevonden. Wel werd afgesproken dat auteur dezes de graafwerkzaamheden zou begeleiden in geval er toch nog iets aan het licht zou komen.

Voordat de sloot werd uitgegraven heeft men op het tracé een breed cunet uitgegraven om de bovengrond later te gebruiken voor ophoging rondom de nieuwe schuur. De werkzaamheden zouden 15 september beginnen.

In het cunet tekenden zich diverse puinbanen af (20 cm onder maaiveld) die volgens historische bronnen restanten zijn van de terpafgraving. (1)

Tijdens de waarnemingen is gebruik gemaakt van een metaaldetector. Toen ik deze aanzette en samen met de zoon van de boer naar het uit te graven tracé en over het cunet liepen, reageerde plots de detector. Er werd een rond 'plaatje' opgeraapt. Omdat het dicht bij zéér verrommelde grond met veel hedendaagse 'rommel' werd gevonden, verdween de vondst in de broekzak. De uitgegraven sloot leverde geen echte resultaten op en zeker geen metaalvondsten, op een loden weefgewichtje na. In het talud van de nieuwe sloot tekende zich wel de binnengracht af, maar deze hadden ze voor het dempen geheel opgeschoond.

Thuisgekomen kwam het eerder gevonden 'plaatje' op het aanrecht te liggen. Plots viel het oog op een stukje versiering en om een lang verhaal kort te houden: het bleek een zegelmatrijs te zijn. Het vermoeden was direct dat het wel eens een kloosterzegel zou kunnen zijn, gezien de grootte en het materiaal (brons). Er werd contact gelegd met drs. Evert Kramer van het Fries Museum en op maandag 22 september heeft hij aldaar de matrijs bekeken. Ook hij was van mening dat dit wel eens een belangrijke vondst zou kunnen zijn en adviseerde om de heer Jan Zijlstra ervan in kennis te stellen. Toevallig zou Zijlstra dezelfde dag op het museum komen. Ook die was enthousiast en deelde auteurs mening dat dit een matrijs was met o.a. een afbeelding van een 'draak' en een persoon met een lans.

Onder het genot van een bakje koffie kwamen we tot de conclusie dat dit wel eens Michaël de drakendoder zou kunnen zijn, wat op zijn beurt betekende dat we het kloosterzegelmatrijs in handen hadden van het klooster St. Michaëlsberg. De heer Zijlstra nam het zegel mee voor reiniging en verder onderzoek en het was laat op de avond van de 18e september toen ik door hem gebeld werd met de mededeling: 'We hebben hem.... De officiële 15e eeuwse kloosterzegelmatrijs van het klooster St Michaëlsberg!...gefeliciteerd!'

De dag daarna heeft auteur de matrijs weer opgehaald en via Kramer volgde het mediaspektakel. Een bijzondere vondst...dat wel. (2)

Gegevens over de stempelmatrijs

Vorm en materiaal: Rond 27 mm, brons.

Randschrift: M.SAN.....MIC(h)ELIS = MONS
SANCTI MAICHAELIS.

Voorstelling: De aartsengel Michaël die met een
lans de draak (de duivel) doorsteekt.

Datering: 15e eeuw.

Opmerking: Het stempelmatrijs is door hamer-
slagen (min of meer) onbruikbaar gemaakt en
mede door het gebruikte laat-Gotische lettertype
moeilijk leesbaar. In elk geval is duidelijk dat het
hier het officiële zegel of een zegel van het kloos-
ter betreft. Een 'stand aanwijzing' (aanduiding
boven- en onderkant) staat op de rand.

Foto: Matrijs en afdruk (J. Scheffer)

Tekening: positief (J. Zijlstra)

Iets over de zegelmatrijs in het algemeen

Een zegel is een positieve indruk van een stempel,
vervaardigd van een metaal zoals zilver, messing
of brons. Zo'n zegel bevat niet alleen de naam van
de eigenaar of gebruiker, maar ook een figuratieve
voorstelling, waardoor een ongeletterde het zegel
kon herkennen. De positie van de zegelvoerende
instelling of persoon wordt hiermee bepaald.

Bijvoorbeeld op de zegels van de keizer zien we
deze afgebeeld zittend op een troon met scepter en
rijksappel. Zegels van abdijen, kapittels en kloos-
ters bevatten vaak de desbetreffende patroonheilige.
'Landsheren' daarentegen worden veelal op
een paard in gevechtstenuwe weergegeven.

Een zegel was dus niet alleen een middel om ak-
ten te bekrachtigen, maar voor de eigenaar tevens
een statussymbool.

Zo'n zegel werd met behulp van een zegelmatrijs
verkregen. Een dergelijke matrijs is dus door mij
op het terrein van het klooster St. Michaëlsberg
aangetroffen. De matrijzen (met een negatieve
afbeelding) zijn veelal een product van zilversme-
den, die de afbeelding op middeleeuwse zegels
vaak tot een klein formaat kunstwerk verheven.

Over de betekenis van de afbeelding:

Michaël en de draak

De afbeelding op het matrijs laat de aartsengel
Michaël zien die met een lans de draak doodt.

Voor degenen die niet weten wat het verhaal achter
deze afbeelding zit, hier even een kleine uitleg.
Werd sinds het vroege Christendom aangenomen
dat de naam Michaël betekent 'Wie is als God?',
de huidige wetenschap gaat ervan uit dat de
naam moet worden afgeleid van het Hebreeuwse
Jakel 'overwinnen', 'de sterkste zijn'. Michaël is
duidelijk joods. Ouder dan de vermeldingen in
het oudtestamentische boek Daniël is zijn rol in
delen van het vroegjoodse boek Henoch (in de
Ethiopische redactie) die vanaf de 3e eeuw v. Chr.
tot stand kwamen. Daar geldt hij als de eerste van
de vier (of ook wel zeven) engelen-vorsten, als
opperbevelhebber van de hemelse heerscharen,
wiens karakter echter barmhartig en geduldig is.
Zijn militaire taken hebben vooral betrekking
op het conflict met de satan, iets wat ook in het
laatste geschrift van het Nieuwe Testament wordt

Klaaikluten

overgenomen; de openbaring van Johannes of Apocalyps. Daar staat:

‘Toen brak er in de hemel een oorlog uit. Michaël en zijn engelen moesten oorlogen tegen de draak. Ook de draak streed en zijn engelen. Maar zij hielden geen stand en hun

plaats werd in de hemel niet meer gevonden. En de grote draak werd neergeworpen, de oude slang, die Duivel en Satan heet, die de hele wereld verleidt: neergeworpen werd hij op de aarde en zijn engelen met hem.’
(Apocalyps 12.7-9.)

Tot slot

Michaël geldt sinds de vroeg-joodse en christelijke tijd als begeleider van de zielen van de afgestorvenen naar Gods wereld. Daarbij moet hij de demonen afweren die tot op het laatst om elke mens vechten. Een citaat uit de nieuwtestamentische brief van Judas, waarin er voor de duivel zelfs respect doorklinkt, herinnert aan een joodse legende: ‘zelfs de Aartsengel Michaël heeft het niet gewaagd een smakelijk oordeel tegen de duivel uit te spreken, toen hij met hem een woorden twist had en streed om het lichaam van Mozes’.

Voor een engel met een dergelijk aanzien wekt het geen verbazing dat hij al sinds de vroege kerk intens vereerd werd, meer dan welke engel ook. Verhalen over verschijningen van Michaël droegen daar hun steentje aan bij. Zo zou hij op 8 mei 492 zijn verschenen op een berg in Apalië, die later de Monte Sant Angelo is genoemd.

‘Heilige aartsengel Michaël, verdedig ons in de strijd, opdat wij niet te gronde gaan in een vreeswekkend oordeel. De zee kolkte en de zee beefde toen de aartsengel Michaël uit de hemel nederdaalde’. (Feest van de verschijning van de heilige aartsengel Michaël op 8 mei.)

Op 29 september volgde wederom een feestdag: wijding aan de inzegening van de Romeinse basiliek van de heilige Michaël. Na de hervorming bleef alleen nog het gemeenschappelijke feest van de aartsengel Michaël, Gabriël en Rafaël over, eveneens op 29 september.

In de beeldende kunst komen alle functies die aan Michaël worden toegeschreven tot hun recht. Hij staat als jongeman bij de troon van God, vecht met de duivels en de draak, staat op een overwonnen leeuw of draak, begeleidt en beschermt overledenen en is actief tijdens het Laatste Oordeel bij het wegen van zielen. Vaak wordt hij afgebeeld samen met de aartsengel Gabriël.

In het volksgeloof nam de heilige St. Michaël als zielsgeleider de plaats van de dodengod Wodan in; de dood heet St. Michaëlsslaap; de wilde jachtstorm: St. Michaëlswind. Bekend is ook het Michaëlbrood.

Tot op de dag van vandaag wordt Michaël vaak aangeroepen in verband met zorgen die voortkomen uit aardbevingen, veeziekten of emigratie.

Noten:

1. Op de plaats waar de nieuwe schuur is gebouwd, werd in de jaren 1900-1930 een brede sloot gegraven bestemd voor de modderboten, die dan tot in de terp konden varen. Ter hoogte van de nieuwe schuur bevond zich een zogenaamd draaipunt voor de boten. Er bestaat nog een luchtfoto uit 1926 (R.A.F) waarop deze ‘kolk’ en de in de terp gegraven sloot is te zien.
2. Naast deze vondst werden er tijdens de werkzaamheden diverse hele kloostermoppen aangetroffen. De maten van deze groot-formaat baksteen zijn opgemeten.
Hier komen de maten (l x b x d):
Rood 30 x 14,5 x 8,5 cm; Geel: 30 x 14,5 x 8,5; 28 x 13 x 9,5; 27 x 14 x 10; 27,5 x 14 x 8,5; 30,5 x 15,5 x 8; 30 x 15 x 7,5; 29,5 x 14 x 9,5 en 27,5 x 13,5 x 9,5 cm.

Bronnen:

Vitae Abbatum Orti Sancte Marie. Door Herman Lambooj, Johannes A. Mol, M. Gumbert-Hepp, Paul Noomen.

Lambooj, H. Th. M., *Sibrandus Leo en zijn abtenkronieken van de Friese premonstratenzerkloosters Lidlum en Mariëngaarde*. Hilversum 2008.

De Katholieke Encyclopedie. nv Uitgeversmij. Joost v/d Vondel. Amsterdam 1936.

Archief Abdij St Benedictusberg Lemiers. Met dank aan Br. Lambertus en Van Berkum.

Diverse krant- en streekpublicaties

Op it Wommelser Ald Hiem (V); It tredde en fjirde hûs op 'e westside (1641-1800)

Jelle Miedema

(ferfolch westside Hiem)

It tredde en fjirde hûs (of keamer) westlik op it Hiem

1641: Twee 'rood pandete camers huisingen off woningen staende op het hiem (ynv. 46, fol. 312 verso; NB: de akte is, op microfiche, min te lêzen).

Omskriuwing: De keamers binne beswierre mei jierliks 4 st. grûnpacht en belêste mei it ûnderhâld fan 'd' halve gevel tusschen Jetse Claes huis en Ricold Sipckes woninge *toebehorende*' en ek foar ¼ part fan it 'gangholt naer de buiren'. Under it

hûs falt in 'stede ende plaetse cum annexis daer-toe ende aen behorende, streckende westwaerts tot aende herevaert ende oostwaerts een voet buiten de'.

Neistlizzers: Westlik de Trekfeart, noardlik en eastlik de widdo fan kûper Jetse Claeses, súdlik Simcke Simckes.

Bewenners: **Sijbe Lijckles** resp. **Ric(h)old Sipckes**.

Ferkeapers: (... Riuerdts en Lena ...?; net rjocht dúdlik).

Keapers: **Claes Ruijers** en **Doedtije Clases**, man en frou te Wommels.

Keapsom: 400 goudgûne (hjernei gg.).

De westside fan it Hiem, sjoen fanôf de Terpside fan de 'gemene Straat'. Yn it midden de twa huzen fan dizze bijdrage (de foto, fan ca. 1900, is in útsnijing út: Bokma en Kuipers 1985)

Taljochting:

- Foar dit hûs of dizze huzen besteande út twa keamers moast 4 st. grûnpacht betelle wurde, de keamer 2 st. (ferlykje hjirnei ûnder 1664 en fierder).
- De widdo fan noardlike neistlizzer Jetse Clases is Fedtie Feddes. Hja troude yn 1641 op 'e nij mei Riemer Douwes, widner fan Geertie Takles; Riemer Douwes fine we letter werom as noardlike neistlizzer (wêroer in oare kear).
- De súdlike neistlizzer is tink Simcke Simckes 'de jonge', boer op Britsaerd/Terpen, troude foar it gerjocht fan Hinnaarderadiel (hy wie Dgs.) 24.10.1635 mei Liupck Jans fan Arum.
- Sijbe Lijckles, sels op belidenis doopt yn 1641, lit fan 1631 oant en mei 1653 bern dope. Doophâlder is yn 1633 Doed Broers en yn 1638 Maeike, de mem fan Sybe.
- Fan 1637 oant en mei 1644 lit Richolt Sipckes yn Wommels bern dope, yn 1639 neamd mei 'Trijntie zijn wijff'.
- Doetie Claasen is yn 1679 lidmaat fan de gemeente Wommels-Hidaard. Letter giet hja nei Easterein. Der stiet net by dat se widdo wie.

1644-1659: Oer dizze perioade binne fan Hinnaarderadiel gjin proklamaasje-akten bewarre bleaun.

(it noardlike hûs/de noardlike keamer)

1664a: In 'camer (...) met een halve bleeck (...) en halve steed' (ynv. 47, fol. 182; rjochterside fan de akte op microfiche net te lêzen).

Omskriuwing: Beswierre jierliks mei 2 st. grûnpacht; mei in 'gemene muir aen Riemer Dou[wes] ten noorden[,] d'copers camer daer aen[beclemt] ten suiiden (...) sullende t' staket tusschen d' [voors.] plaetse ende Riemer Douwes [(...) voor de] copers alleen, mede oock bij den copers (...) den onderholdinge voor de (...) part t'hout steijger samt noorder [stalt] over d' sloot na de buiren'.

Neistlizzers: De 'halve steed ten westen aan de [heere] vaert', noardlik Riemer Douwes, súdlik de ferkeapers en mooglik eastlik de heale bleek.

Ferkeapers: **Ippe Stapert** 'Olde Luytenant' en **Bottie Aages Agema**, man en frou te Wommels.

Keapers: **Heert Ruerds en Jantje Hylckes**, man en frou te Wommels.

Keapsom: 250 gg.

Taljochting:

- By dit hûs hearde in heal steed en ek in heale bleek. It steed lei westlik nei de Trekfeart ta, dat mooglik lei de bleek eastlik oan 'e oare kant fan de (grutte) Steech of 'gemene Straat'. It hûs hat in mienskiplike muorre ('gemene muir') mei noardlike neistlizzer Riemer Douwes, dus moatte we hjir mei it noardlike part fan de twa keamers of huzen te dwaan ha.
- Ippe/Epe Hessels Stapert en Bottie Agges Aggema wennen sels oan de Keatsebaan (dy't yn 1664 al sa neamd waard; sjoch eardere *Klaaikluten*).
- Heert Ruijds, glêsmakker, ôfkomstich fan Wommels of Spannum, trout Easterein 1.5.1659 mei Jancke Hylkes fan Easterein. Hja dogge yn 1659 belidenis, binne yn 1686 lidmaten en geane dan mei atestaasje nei Tsjom. Twa bekende soannen fan harren binne Gerrit en Hylcke Heerts (folget).

(it súdlike hûs/de súdlike keamer)

1664b: 'huys met een steed' (ynv. 47, fol. 191 verso; lofterside fan de akte op microfiche net te lêzen).

Omskriuwing: Beswierre mei 2 st. grûnpacht en mei de helte fan in '[derde] deel vant hout steij[g]-er ende noorder stalt over den sloot na d' buiren' (...) 'streckende [oost]waerts inde bleeck soo wijd d'vercofte huijsinge (...) ende westwaerts *gelicke* wijdte tot aen de [gemene] vaert'.

Neistlizzers: Súdlik (... Siuerds?) as hierder, noardlik [Heert] Ruijds 'daer aen beclemt'.

Ferkeapers: **Ippe Stapert en Bottie Agges Aggema**, man en frou.

Keapers: **Albert Ippes en Jeltie Doedes**, man en frou te Wommels.

Keapsom: 200 gg.

Taljochting:

- De nammen fan de ferkeapers (sjoch ek hjirnei), de grutte fan de grûnpacht en it (kwotele) ûnderhâld fan in 'hout ste[ij]ger' en in 'stalt' meitsje oannimlik dat it hjir giet om de súdlike helte fan it perseel dat hjirnei komt (sjoch by 1685).

- Albert Ipes hie as timmerman faak tydlik te dwaan mei huzen yn Wommels. Syn frou Jeltie Doedes binne we earder tsjinkommen as eigener fan in hûs oan de súdkant fan de Suderhaven (*Klaaikluten* 2007/2:10, 12).

(súdlike keamer)

1685: De ‘huijsinge ende steede cum annexis’ (ynv. 48, fol. 46).

Omskriuwing: Belêste mei ... st. grûnpacht; ‘streckende oostwaarts inde bleek soo wijdt de vercofte huysinge streckt ende westwaarts gelicken wijte tot aan [de] gemene heeren vaart’. De keepers moatte tegearre de ‘middelmuijer ofte gevel’ tusken it ferkofte hûs en Heert Ruijrdts’ hûs ûnderhâlde en ek de helt fan in tredde part fan it ‘het hout [steijger ende] noorderstalt’ oer ‘de sloot na de buiren’.

Neistlizzers: Westlik de Trekfeart, noardlik Heert Ruijrdts ‘daar aanbeklemt’, eastlik de ‘bleek’ en súdlik Ipe Doedes.

Ferkeapers: **De erfgenamten van Jeltie Doedes**, lêst frou fan Symen Tiercks.

Bod: Sijmen Tierks, mr. timmerman te Wommels. Keapsom: 110 gg. (idem hypotheekboek ynv. 64, fol. 67).

Keaper (d.i. niaar, as *neistlizzer*): Ds. Gerardi foar **Ipe Doedes**.

Taljochting:

- Noardlike neistlizzer Heert Ruirtdts hat yntusken it hûs mear noardlik op it Hiem fan Riemer Douwes oernommen (wêroer in oare kear). Tagelyk (a) Heert Ruijrdts as noardlike en (b) Ipe Doedes as súdlike neistlizzer slút oan op oare akten en dat jildt ek foar it kwotele ûnderhâld fan dat ‘hout’.
- Foar Jeltie Doedes’ erfgenamten, sjoch *Klaaikluten* 2007/2:11. Jeltie Doedes is earder troud west mei timmerman Albert Ipes, stoarn te Wommels yn/foar 1667.

(súdlike keamer)

1709: In ‘huysinge, hovinge cum annexis’ (ynv. 49, fol. 129).

Omskriuwing: Belêste jierliks mei 2 st. grûnpacht en mei in seisde part fan it ‘hout en steiger, leggende over de sloot, sijnde de gemeene gang na

de buiren’; ‘streckende oostwaerts in de bleek so wijt dese verkogte huysinge oft roijenge van de gevel is staande, ende westwaerts gelijke wijte tot aen de gemene heere vaert toe’. Maaie 1710 frij fan hier.

Neistlizzers: Net neamd.

Bewenner: **Geertie Hessels**.

Ferkeaper: **Ype Doedes en syn frou Attie Sjoerts**.

Keaper: **Laas Wijbes en Trijntje Heerts**, ‘residerende op Littenserbuiren onder Wommels’.

Keapsom: 100 carg.

Taljochting:

- Dit hûs of dizze keamer waard tink yn 1715 bewenne troch Johannes Hettes, want dy waard doe troch Laas Wybes fersocht om yn maaie 1716 ‘syn bewoonde huijsinge in vrijdom te verlaten (ynv. 5, fol. 90 verso). Yn 1718 wernet Johannes Hettes ien hûs fierder nei it suden ta, dat doe krekt troch Laas Wybes kocht wie (sjoch foarige bydragen; Laas Wybes wie sels boer op Littenserbuorren ûnder Wommels).

1754: Heert Hijltjes wurdt neamd as súdlike neistlizzer fan in keamer, mear noardlik op it Hiem (ynv. 50, fol. 205/206).

Taljochting:

- Ûnder de pastoralia dy’t yn 1762 ferkocht wurde falt ek in grûnpacht à 2 st. fan Heert Hytjes’ hûs. Wierskynlik giet it hjir dus om in keamer yn in hûs dêr ’t earder 4 st. foar betelle waard.

1771: In hûs mei in loads (ynv. 52, fol. 78).

Omskriuwing: Beswierre jierliks mei 3 st. grûnpacht oan sekretaris Wiarda en belêste mei hier oan Pieter Tjeerds foar 12 carg. it jier, oant maaie 1771.

Neistlizzers: Westlik de Bolswarder Vaart, noardlik Gerrit Heer(t)s, eastlik de ‘gemene straat’, súdlik Sietske Durks.

Bewenner: **Pieter Tjeerds**.

Ferkeaper: **Hieke Lases**, wed. Jochem Jans te Wytmarsum.

Bod: Jan Sints, molener te Wommels.

Keaper, niaar as *neistlizzer*: **Gerrit Heer(t)s**.

Keapsom: 130 gg. of 182 carg.

Taljochting:

- We ha hjir as kontrôle twa dwersferbannen:
 - a. Pieter Tjeerds wurdt yn 1770 neamd as noardlike neistlizzer-brûker fan it twadde hûs (hy wie doe dus brûker fan in keamer yn dit hûs), b. Sietske Durks is yn 1770 noardlike neistlizzer fan it earste hûs (en dêrmei dus súdlike neistlizzer fan it tredde hûs).
- We sjogge hjir dat Gerrit Heerts syn heit Heert Hijltjes opfolge hie as eigener fan de noardlike keamer en dat hy no eigener wurdt fan beide keamers.

1773: In hûs neamd as noardlike neistlizzer fan it twadde hûs fanôf de Suderhaven (ynv. 52, fol. 132).

Omskriuwing: ‘Gerrit Heer[t]s huis tegenwoordig bij Hendrik Jans wordende gebruikt.

Bewenner: **Hendrik Jans**.

Eigener: **Gerrit Heerts** (Hiemstra).

1775: Oer it hûs noardlik fan it twadde hûs fanôf de Suderhaven ha we earder lêze kinnen: ‘...benefens de Steeg met het huis van Ger-rit Heerts tegenwoordig bij den executeur Jan Cuperus cum uxore wordende gebruikt’ (ynv. 52, fol. 183).

Bewenner: Eksekuteur **Jan Cuperus** cum uxore.

Eigener: **Gerrit Heerts**.

Taljochting:

- Jan Cuperus as bewenner liket in fersin. Der bestie wol in eksekuteur Jan (Hendriks) Cuperus, mar die wie eksekuteur fan Wymbritseradiel en wenne om 1775 hinne yn Snits (sjoch spesykohieren Snits 1772-76; website Tresoar).

1784: Oangeande it hûs of de keamers noardlik fan it twadde hûs fanôf de Suderhaven lêze we no ‘...de Steeg met t’ huis bij Reinder Hendriks wordende bewoont, de Steeg voor de helfte [ta ûnderhâld fan it twadde hûs], moedende de andere helfte der Steeg door de eigenaars der huizen bij Gerrit Heerts en Thiede Joukes wordende gebruikt onderhouden voor welk onderhoud dezelve de vrije doorgang door de gedagte Steeg genieten’. Gerrit Heerts wurdt yn dizze akte neamd as

(ienige) neistlizzer ‘ten Oosten en Noorden’ (ynv. 53, fol. 113).

Bewenner: **Reinder Hendriks**.

Eigener: **Gerrit Heerts** en mooglik yntusken ek **Thiede Joukes**.

Taljochting:

- Yn 1786 docht Reindert Hendrix, ‘ordinaris adsistent’ fan Hinnaarderadiel, in bod op in hûs noardlik fan de Terp (ynv. 53, fol. 159 verso). Nei 1811 wurdt hy neamd mei de tanamme Woudstra. Dy namme kaam net folle foar op’e klaai, mar dêr kaam hy ek net wei. Dat wol sizze, by syn dea yn 1842 wurdt troch de oanbringers sein dat hy berne wie yn Wol-vegea. Hy wie doe widner fan Trijntje Douwes de Wit.
- Thiede Joukes is mooglik in soan fan Jouke Thiedes, de lêste yn 1765 yn it grêfregister fan Wommels neamd as ‘geestelijke deurwagter’. Yn 1741 dd. 23 april wurdt te Wommels doopt in Tiede, soan fan Jouke Thiedes en Yntske Sipkes, en yn 1796 wennet in Thiede Joukes yn Easterein.

1832: De ‘twe rood pandete camers huisingen off woningen’ fan 1641 kinne oerienkomme mei de nûmers 19 en 20 fan 1832 (yn: Van der Vaart en Tolsma 1994:53). Nûmer 19 hat dan as eigener ‘glazemaker’ Siebren Djurres Radelaar en syn mei-erfgenamten en nûmer 20 as eigener wolkammer Gerrit Tjeerds van Tuinen.

Taljochting:

- Sybren Diurres/Djurres Radelaar, ferwer, berne te Tsjom, troude Harns 15.5.1807 mei Joukje Walles fan Harns. Hja wennen earst yn Harns (krigen dêr twa bern, yn 1808 en 1811) en dêrnei yn Wommels (wêr ’t hja noch sân bern krigen, fan 1814 oant 1829). Hy wurdt yn 1812 neamd as ‘meester verver en glasemaker’ te Wommels (sjoch fierders it blokje).
- Gerrit Tjeerds van Tuinen, fan Baard (mar berne te Easterlittens), troude Baard 30.5.1803 Taekien Oepkes Vellinga, fan Wommels. Letter is hy trouw mei Antje Isaaks van Duur, fan Easterlittens. Hy stoar yn 1852 te Wommels, âld 72 jier, yn hûs nûmer 4. Sy rakke dêr yn 1846 wei, âld 57jier.

Yn de Frânske tiid krigen de minsken yn ús kontreien te meitsjen mei nije wetten en regels, mar der bleau it net by. Yn 1812 krijt Sijbrand Djurres Radelaar, wjend yn it 'Canton Bolsward, Departement Wommels', in brief fan syn broer Jelle dy't dan ûnderweis is nei Ruslân. Dy Jelle, 'lichting 1808 van de mairie Harlingen', wie berne Harns 31.12.1788 as soan fan w. Djurre Hendriks en w. Trijntje Jelles Bruinsma. Jelle Djurres kaam net út Ruslân werom (website Tresoar > militêren út de perioade 1795-1815 > brieven; dêr ek neamd in broer Johannes, dy't nei Ynje gong).

Letter sil noch ris presys neigien wurde moatte hoe 't gegevens út de prekadastrale tiid (fóar 1832) oanslute op dy út de kadastrale tiid en dat jildt dan foar akten út sawol it argyf fan it nedergerjocht as út it argyf fan de tsjerke. Foar de 'ûndergrins' (fan hjir 1660) jildt dat fansels ek, mar dêr sitte we mei in oar probleem. Mei dat akten tebek yn de tiid stadichwei minder te lêzen en/of te finen binne, ferdwynt hûs nei hûs ûnûntkomber yn de mist fan it ferline.

Ferwizingen:

Sjoch myn eardere bydragen oer it Hiem.

Wommels yn de prekadastrale tiid

Wat it tiidsbestek fan dizze Wommels-bydragen oanbelanget hâld ik 1832 as boppegrins oan en meastal 1660 as ûndergrins. It earste jier markeart de komst fan it kadaster en it twadde de fuortsetting fan de proklamaasjeakten nei in hiaat fan sechstsjin jier. Lykwols, wat de boppegrins oanbelanget rinne de proklamaasjeakten (belangrike boarnen foar de bewenningsskiednis fan Wommels) net troch oant 1832 ta, wylst oan de ûnderkant it boppebedoelde hiaat fan sechstsjin jier soms oerbrêge wurde kin (sjoch eardere *Klaaikluten*) mei help fan oare akten. In gefolch fan ien en oar is dat we fan it iene hûs in byld fan pakwei 1670 oant 1820 krije en fan it oare fan ca. 1640 oant 1832 (sa as it hûs fan dizze bydrage). Oare akten kinne dêrby helpe, al is dat makliker sein as dien. Sa blykt bygelyks út de spesykohieren fan 1801-1806 dat frij wat Wommelsers yn in 'arme kamer' wennen en dan binne der twa mooglikheden: óf de hier fan sa'n keamer waard troch de diakonije of de earmfâdij betelle, óf dy ynstânsjes waarden eigeneren fan in hûs of keamer yn ruil foar in alimintaasje. Hoe dat yn Wommels krekt leit wit ik net, mar akten út it argyf fan de tsjerke kinne dêr faaks mear dúdlikheid oer jaan.

Gerbada

Philippus Breuker

Er zijn van die erven die een onweersaanbare aantrekkingskracht op de beschouwer kunnen hebben. Zo'n erf is dat van de boerderij op Tsjerkebuorren 5 in Easterwierrum (vanouds, dat is te zeggen vanaf 1640, stem 1). Het is groot, heeft een oude oprijlaan en er staat een monumentale boerderij op. Er is iets van vroegere grootheid bewaard. Ook minder imposante erven kunnen dat trouwens hebben, het gaat er maar om of de tijd even stil lijkt te hebben gestaan.¹

Op weg naar Tsjerkebuorren, zicht op Gerbada (ca. 1957)

Samenvatting en terugblik

De voornaamheid van het erf valt af te lezen uit zijn geschiedenis, die teruggaat tot in het begin van de vijftiende eeuw. Dat is voor een erf heel vroeg. Maar het is ongetwijfeld nog ouder. Toch is het niet oeroud, want het ligt naast de terp, niet erop, en dat wijst op verplaatsing vanaf de terp naar buiten. De boerderijen hadden meer ruimte nodig toen er meer land in cultuur kon worden gebracht. In Easterwierrum gold dat niet alleen het bestaande land, dat beter ontwaterd en ontgonnen kon worden, maar ook veel nieuw land, dat ingepolderd werd uit wat als Middellzee bekend staat. De verplaatsing valt, gezien ook de hoge erven van deze boerderij en van die ernaast (vanouds stem 4), op ongeveer 1200 te dateren. De oude naam van het erf is Gerbada. Die is ontstaan als verkortende aanduiding van Gerbada goed. Het is een genitief van Gerbad, een mansnaam. Of het een genitief meervoud of een geni-

tief enkelvoud is, valt moeilijk uit te maken. In het ene geval betekent Gerbada goed het goed van Gerbad, in het andere het goed van de Gerbada's. Maar ook als het meervoud zou zijn, gaat de naam terug op Gerbad. Wanneer die Gerbad leefde, is niet te zeggen, maar zeker al eeuwen voor de eerste vermelding van Gerbada. De naam Gerbad is uiterst zeldzaam en moet tenslotte volslagen onbekend geworden zijn, waardoor Gerbada Gerbranda kon worden.

De geschiedenis van huis en erf is door de eeuwen heen vrij goed te volgen. Onderzoek in familie-archieven, proclamatieboeken en notariële archieven zal ongetwijfeld nog nadere bijzonderheden aan het licht kunnen brengen. We laten die geschiedenis hier meteen chronologisch geordend volgen, maar beginnen met een samenvattende interpretatie van de feiten. Die beginnen in 1431.

¹ Dit stuk is ontstaan en toen ook uitgewerkt in het Nederlands. Vertaling in het Fries zou teveel tijd kosten.

En daar weer aan vooraf vragen we ons af hoe de situatie omstreeks 1200 is geweest. We kunnen daar iets over zeggen op grond van eigendom en ligging van dit en andere erven op dezelfde terp. Op die terp liggen ook nog de boerderij van de pastorie (vanouds stem 2) en een boerderij die tot 1580 van het klooster Lidlum was (vanouds stem 4).

Gerbada was in de vijftiende eeuw het grootste van de drie. Er is daarom geen twijfel mogelijk dat de kerk gesticht is uit bezit van Gerbada. Dat zal rond 1200 geweest zijn. Maar ook de kloosterboerderij moet wel een schenking uit het Gerbada-bezit geweest zijn, want andere kandidaten zijn er immers op de terp niet meer, of het zou het veel kleinere Hania moeten zijn (vanouds stem 3). Die schenking valt op grond van zijn forse omvang op dezelfde of iets later tijd, maar niet na 1300 te dateren.² Zo opent zich het perspectief van een terp die ooit in zijn geheel eigendom van de Gerbada's of hun rechtsvoorgangers is geweest. Zulke terpen moeten er veel geweest zijn.

Tot in de tweede helft van de vijftiende eeuw was Gerbada een groot goed met veel land, met name op het Nieuwland. Toen werd het in drie boerderijen gesplitst. In 1530 werd er op het oude erf een nieuwe state gebouwd, met poort en grachten. Die state zal één geweest zijn met het gebouw van de boerderij. De oude stins op zijn wier bestond toen nog, maar niet voor lang meer. Na 1550 wordt hij niet meer genoemd. De wier staat nog op de kaart van Schotanus-Halma uit 1718. In de tweede helft van de zeventiende eeuw werd op zijn beurt de state afgebroken. Er woonde toen nog alleen een boer, totdat in 1753 een stedeling als hele verre nazaat van de Middeleeuwse bewoners een nieuwe buitenplaats bij of aan de boerderij liet bouwen. Het karakter van een herenboerderij is nog steeds bewaard gebleven, al wordt de herenkamer annex slaapvertrek al langer dan honderd jaar niet meer als zodanig gebruikt.

We zien dus dat aan de Middeleeuwse situatie van een groot adellijk bezit tegen het einde van de vijftiende eeuw een einde kwam. Het veranderde

in niet meer dan een voornaam boerderij, die in 1530 het uiterlijk kreeg van een state met gracht en poort. De tijd van de hoofdelingen, die heer en meester van dorp of buurschap waren, was met de komst van een provinciaal centraal gezag in 1498 voorbij. Als er niet veel landerijen meer bij waren, kwam zo'n state vroeg of laat in verval en werd hij afgebroken.

Toch kan men zeggen dat het uiterlijk bij alle veranderingen tot op de dag van vandaag in feite gebleven is als in de zestiende eeuw. Nog steeds is er de oprijlaan, het omgrachte erf en een boerderij met herenkamer. Adel woont er echter sinds het midden van de zeventiende eeuw niet meer en sinds 1785 is ook de familieband met de Middeleeuwse bewoners doorgesneden. Ook wonen er geen stedelingen meer die het huis als buiten gebruiken. Die functie heeft het gehad van 1753 tot in de latere negentiende eeuw.

Chronologisch overzicht

1433, 1441

Gerbada wordt voor het eerst vermeld in 1433. Dan is het eigendom van Sydze of Sirds Gerbada en Lyuwa Gerbada. In 1441 wordt het verdeeld tussen Sytse, Lyuwe en Eesge (Hettes Heringa) te Mantgum. Eesge zal getrouwd geweest zijn met een zuster van Sytse en Lyuwe.³

1466

Gerbada omvat stins, stee en staten en is 100 p.m. groot. Eigenaar en bewoner Wigle Riencks Camstra bezit het goed in zijn geheel. Het moet dus tussen 1461 en 1499 weer in één hand gekomen zijn. Hij was getrouwd met Eelck Heringa.⁴ Een enkel woord ter toelichting op de omschrijving van het goed. Een stins (van Ofr. steenhûs) is het woonhuis van de adellijke eigenaar, stee is het erf en staten zijn de landerijen die (in tegenstelling tot de losse, verspreid liggende landen) bijeen liggen rond het huis. In later tijd, zo rond 1500, werd staten in die betekenis niet meer begrepen en werd het state, dat is voornaam boerderij. De naam

² Datering van Hans Mol (vriendelijke mededeling).

³ Sipma, OFO I nrs. 61, 84, 124; Kuiken e.a., *Van Fûgelsang tot Foghelsanghstate* 20. Over een zoen uit 1329 tussen de Heringa's en de Sewerda's, waarvan niet duidelijk is of die mogelijk mede betrekking heeft op Gerbada: Sipma OFO I nr. 1.

⁴ Sipma OFO III, nr. 6; Verhoeven en Mol, *Friese testamenten*, nr. 58; Kuiken e.a., *Van Fûgelsang tot Foghelsanghstate* 20.

stins verdwijnt dan. Oorspronkelijk was een stins alleen een verdedigingstoren op een wier, later werd er woonruimte bijgebouwd. Op de kaart van Baarderadeel in de atlas van Schotanus-Halma uit 1718 staat in de zuidwestelijke hoek van het erf, daar waar de singel een bocht naar de kerk toe maakt, nog een hoge wier getekend.

1499

Sasker, die zich Heringa noemt, erft van zijn vader, Wigle Camstra:

to forndel dyo stata mey dat timmert, ende deerto XV pondameten notfestigher landen ende fyf pondameta reyderland ende fyf pondameta in da Haeghera Boezyl ende dy dickstal mey trira pondameta, lidzende in dae Fiaern-delen.⁵

Sasker woont niet op Gerbada, maar op Asinga in Marssum, dat hij in 1473 van zijn grootmoeder Yde Heringa uit Rauwerd had geërfd. Asinga of later Heringa, is het tegenwoordige Poptaslot. Gerbada is dus niet langer het stamslot van de familie. Wel blijft het nog lang in de familie. Gerbada is tussen 1466 en 1499 kennelijk gesplitst in twee of meer boerderijen. Het was immers in 1466 nog honderd pondemaat en nu in 1499 nog maar 28. Splijting is op de klei een algemeen patroon in de tijd tot ongeveer 1610, gevolg van betere ontwatering en stijgende landbouwrijzen.

Waarschijnlijk is de boerderij op het Nieuwland tegenover de laan naar Gerbada ervan afgesplitst. De weduwe van Sasker Heringa, Tyets Saskers, bezit samen met haar zwager Sybrant Agga zn (Heerma) in 1511 namelijk een boerderij van 45 p.m. op het Nieuwland. Sijbrant Agges heeft daarnaast nog een boerderij met veel nieuwland, maar toch ook bouwland en ander oudland. Het zal hier

om een andere afgesplitste boerderij gaan.⁶ De boerderij tegenover de laan is het tegenwoordige Tsjerkebuorren 6 (vanouds stem 6),⁷ de andere waarschijnlijk Tsjerkebuorren 3 (vanouds stem 7). Het oude Gerbada was dus na 1499 niet veel meer dan één enkele, vrij kleine boerderij, maar het bleef wel zijn bijzondere status behouden, want het werd bestemd tot een forndeel. Een forndeel (letterlijk: voor-deel) werd ingesteld om het als stamslot van de familie te kunnen laten voortbestaan.

De Hogere Boe-zijl en de Dijkstal, die in de Vierendelen lag, moeten op het Nieuwland gezocht worden. Het zal wel gaan om het land dat in 1700 op twee plekken een eindweegs het Nieuwland in lag.⁸ De Dijkstal moet dan de waterkering zijn, die parallel aan de Hegedyk halverwege de Zwette ligt. Achter die waterkering ligt het land verspreid over de diverse eigenaren van boerderijen op Tsjerkebuorren. Dat is een teken dat het daar gaat om een meenschar, wat trouwens ook blijkt uit de vermeldingen van een meenschar in het *Beneficialboek* (1543).⁹ Meenscharren werden laat gemaaid en daarna gebruikt voor beweiding door jongvee.

1510

Sasker Heeryngha te Marssum vermaakt aan zijn jongste zoon Haring "dae state to Aesterwyrum, hietende Garbaeda, toe forndel."¹⁰

1511

Abba Saskers (Heringa) bezit of huurt:

18 pondemaeten fenne, 8 pondematen meden binne dickstael myt moenkalant ende 16 ½ pondematen nylants meden uur heech ende leech ende sex pondematen oldlants meden, den heer 2 philippus gulden ende ses pondematen seedlant.¹¹

⁵ Verhoeven en Mol, *Friese testamenten*, nr. 58.

⁶ Overdiep en Tjessinga, *Register van de Aanbreng Baerderadeel* nr. 2088; grafzerk Zweins van Sijbrant van Heerma en Auck Wignes Camstra; De Walle, *Friezen uit vroeger eeuwen*, nr. 7106.

⁷ Bij testament vermaakt Tyets de boerderij bij de laan aan haar zoon Haring. (Mol/Verhoeven, *Friese testamenten*, nr. 104).

⁸ Zie het kaartje van Easterwierrum in de *Prekadastrale atlas* dl. 5, Baarderadeel, van Mol e.a.

⁹ Zie Spahr van der Hoek in *Baerderadiel, in geakunde*, blz. 167-173.

¹⁰ Mol/Verhoeven, *Friese testamenten*, nr. 80. Toch wordt Haring geen eigenaar. Dat blijkt in 1511 zijn broer Abbe te zijn.

¹¹ Overdiep en Tjessinga, *Register van de Aanbreng Baerderadeel* nr. 2098; Sipma OFO II nr. 244. De boerderij is dus groter geworden, zij het dat een deel gehuurd wordt. In 1580 is Gerbada 51 pondemaat, waaronder 33 p.m. nieuwland en 5 p.m. rietland (Rau K1, Tresoar).

Over hoog en laag betekent dat het land onafgescheiden van land van anderen ligt. Het meenschar is er kennelijk nog steeds.¹²

1530

Het huis krijgt een (nieuwe?) poort, die rond 1750 werd afgebroken.¹³ Het zal zelf toen ook zijn vernieuwd, mogelijk ook wel geheel nieuw gebouwd (zie op 1550). Ik neem aan dat het toen geen afzonderlijk huis meer was, maar een voornaam voorhuis van een boerderij.

Het zal gebouwd zijn door Abbe Saskers.¹⁴

1543

Douwe Martenszn. gebruiker, dat wil zeggen: boer.¹⁵ Het is de vraag of de eigenaar er toen wel woonde.

1550

Volgens het testament van Hessel Boythiema/Bootsma, getrouwd met His, dochter van Abbe Saskers Heringa, en wonende in Kollum,¹⁶ krijgt zoon Douwe Garbaeda saete, waar hij nu op woont, ”met heth huys datter up staet, met graft, heem, stins ende steen die aent voirs. huys es, mettet gene als ick met Mary, myn huysfrou, daeraen vertimmert ende te coste gedaen hebben” plus ook land, in gebruik bij Douwe Martenszn. en nog een kleine zate waar Here woont. Die laatste is bewandeld – dat is geruild – met een sate van Jorrit Janszn (Fogelsang?). Ook krijgt hij nog een deel van de fenne, die gekocht is van het convent Monickebayum.¹⁷

Douwe overleed in 1562. Hij en zijn vrouw Foockel van Harinxma waren er in 1548 komen

wonen, toen ze trouwden.¹⁸ Hun dochter Jel trouwde in 1582 met Hobbe van Waltinga uit Herbayum, die daar op Sickema woonde. Zij overleed jong en zal, net als haar echtgenoot, begraven zijn in de grafkelder van de familie in Herbayum.¹⁹

1626

De poort heeft een gemak boven de gracht.²⁰ Het huis wordt bewoond door de officier Tjaard van Walta, die in 1624 getrouwd was met Foockel van Waltinga, kleindochter van Douwe van Bootsma. Zij zijn verhuisd naar Sickema-state in Herbayum, waar ze in ieder geval in 1646 al wonen.²¹ Het huis zal daarna zijn vervallen en afgebroken.

Burmania meldt in ieder geval rond 1760 dat het al lang was afgebroken.²² Tjaards geslacht stierf met de dood van zijn zoon Sybrand van Walta in 1673 uit. Of die er nog gewoond heeft, lijkt twijfelachtig. Hij en zijn vrouw Franscke van Doyum vormden het stralend middelpunt van cultureel Leeuwarden. In 1652 kochten ze Hettingastate (of Roodhuis) in Jorwert. Misschien hebben ze daar ’s zomers gewoond. Easterwierrum lag ook wel wat ver weg van de hoofdstad.²³

Er wordt wel eens gedacht dat staten en stinzen pas in de negentiende eeuw op grote schaal werden verlaten en afgebroken,²⁴ maar dat is een doorgaand proces geweest. Als er geen bewoners meer waren, vervielen ze vroeger of later. Als het om een stamslot ging, werden ze lang bewaard, maar de meeste staten kwamen door vererving in handen van steeds minder families en die lieten ze afbreken als er geen familieleden meer waren om ze te bewonen. Alleen als ze in een fidei commis (of: forndeel) waren ondergebracht, moesten ze

¹² Waarschijnlijk is het pas in de loop van de zeventiende eeuw definitief verdeeld.

¹³ E.M. van Burmania, 377 Hs, Tresoar.

¹⁴ Waar hij begraven is, weet ik niet, maar waarschijnlijk toch wel in Easterwierrum.

¹⁵ *Beneficiaalboek* 363; ook in 1550 (zie hierna).

¹⁶ Verhoeven en Mol, *Friese testamenten*, blz. 536 en 538.

¹⁷ Verhoeven en Mol, *Friese testamenten* nr. 211. Monnikebaijum is het vrouwenklooster van het klooster Lidlum te Sexbierum.

¹⁸ In de toren ligt de grafzerk van de jonge Hessel van Bootsma, die stierf toen hij vijf jaar was. Het jaar is niet meer te lezen (De Walle a.w., nr.5112). Of de ouders ook begraven zijn in Easterwierrum, is mij niet bekend.

¹⁹ Website Genealogie Bootsma; *Stamboek van den Frieschen adel*.

²⁰ De gracht wordt in 8 dagen en een schoft (dat is eenderde dag) voor 5 car. g. geslat door Pieter Scheltes, per dag dus voor 12 stuivers (Rau K1, Tresoar).

²¹ Rau K1, Tresoar.

²² E.M. van Burmania, 377 Hs, Tresoar.

²³ Breuker, Vrouwelijke kunstenaars en hun kringen in het midden van de zeventiende eeuw, in: Veerle Mans e.a., *Margareta de Heer*, 42-43.

²⁴ Zie Yme Kuiper in zijn hoofdstuk: De state verdwijnt uit het dorp, in D. Kooistra e.a. (red.), *Frieslands verleden*, 2008.

wel blijven gehandhaafd, tenminste voor zolang er andere takken waren die bij afbraak hun rechten konden laten gelden. Voor Gerbada waren die er kennelijk niet meer. Omdat de meeste staten net als Gerbada nieuw gebouwd waren in de eerste helft van de zestiende eeuw, waren ze aan het eind van de zeventiende eeuw aan groot onderhoud toe. Dat was ook een reden om ze toen of wat later, in de achttiende eeuw, af te breken.

Sickema in Herbayum vererfde op Gratiana Florentina van Loo, die in 1690 trouwde met de Leeuwarder advocaat dr. P.H. Petraeus. Zij was een kleindochter van Foockel van Waltinga. Zij erfde ook Gerbada en zij zal het dan ook geweest zijn die de rechten van herenbank en grafkelder in de kerk van Herbayum overdroeg op Gerbada.²⁵

Naar de reden ervan valt alleen maar te gissen.

1698

Advocaat dr. P.H. Petraeus uit Leeuwarden is namens zijn vrouw Gratiana Florentina van Loo eigenaar van de boerderij, Melle Jenties is gebruiker.²⁶

1748

Eigenaar is nog steeds de weduwe van dr. Petraeus, gebruiker van de boerderij Folkert Clasen. Ds. Phoeas Noordbeek, predikant in Oosterwierum, wordt in de speciekohieren van 1748 en volgende jaren onder hetzelfde nummer als de boerderij vermeld, wat erop lijkt te duiden dat hij een deel van de boerderij of een ander huis op het erf bewoonde. Dat zou dan betekenen dat hij niet in de pastorie woonde, wat toch onwaarschijnlijk lijkt. De pastorie stond overigens vlakbij. We moeten daarom gissen naar de reden waarom hij onder één nummer met de boer op Gerbada is gebracht. Wel was hij eigenaar van een deel van Gerbada. Zijn vader was namelijk gehuwd geweest met een dochter van Petraeus, Maria Rosa.²⁷

1753

Er is een 'nieuwe buitenplaats' gebouwd. Hij werd gemaakt van de oude poort uit 1530.²⁸ Bouwers en bewoners worden Rudolphus J. Noordbeek uit Leeuwarden en zijn gezin.²⁹ De nieuwe bewoner wordt tussen 1758 en 1768 voor de helft en in de volgende tien jaar eigenaar van de gehele boerderij. Bij zijn keuze om buiten te gaan wonen, heeft wellicht naast andere factoren als de lust in het buitenleven, ook meegespeeld dat hij nog uit de familie was die eeuwenlang eigenaar van de state was geweest. Noordbeek was een zoon van ds. Phoeas Noordbeek en dus nog een rechtstreekse afstammeling van het oudst bekende geslacht op Gerbada! Men zou denken dat hij dat geweten heeft.

De nieuwe buitenplaats was kennelijk iets nieuws naast de boerderij, want die bleef gewoon bestaan. Het zou echter ook kunnen zijn dat het hier gaat om een nieuw voorhuis van de boerderij, waarin dan heer en boer afzonderlijk woonden.

Noordbeek was van 1746 tot 1757 uitgever en boekhandelaar in Leeuwarden³⁰ en gaf onder meer werk van de bekende hovenier en plantkundige J.H. Knoop uit, waaronder de

Beknopte huishoudelijke hovenier, of korte verhandeling en synonymische of meer-namige lijsten van alle de soorten der ooft-vruchten, als appelen, peeren, kersen, pruimen, persiken & mitsgaders van de soorten der oranje-, citroen-, en limoen bomen. Insgelijks van alle de boom- en heesteragtige plantagie-gewassen, welke tot beplanting van tuinen en bosschen dienen. Alsmede van alle keuken-gewassen, en van de veldt-vruchten, & waar bij over al de natuurlijke groei-plaats, cultuure, en het gebruik dat deselve in de huishouding hebben, en in het kort dog klaarlijk aangewesen is.

²⁵ Stemkohier Herbayum 1698; site Genealogie Van Loo.

²⁶ Stemkohier Oosterwierum 1698.

²⁷ Website genealogie Dijkshoorn. Ds. Phoeas stond in Oosterwierum van 1739 tot hij in 1773 een beroerte kreeg. Hij overleed in 1776 in Nijland (Romein, *Naamlijst*).

²⁸ E.M. van Burmania, 377 Hs, Tresoar.

²⁹ Speciekohieren, GA Littenseradiel, Wommels; website Tresoar, voorouders.

³⁰ Hoekema e.a., *Eekhoff en zijn werk*.

Een plaat uit "De Beschouwende en werkdadige Hoveniers Konst" (1753).

Het boek verscheen eind 1752. Waarschijnlijk heeft Noordbeek daarom bij de aanleg van zijn "twee Vruchtbare Hovingen en thuienen" meteen gebruik gemaakt van de kennis van Knoop. Er is zelfs alle kans dat Knoop zelf ze heeft aangelegd. Het is in ieder geval bekend dat hij tuinen ontwierp en aanlegde. Daarvoor had regentes Maria Louise hem zelfs naar Friesland gehaald. Zij kende hem van haar ouderlijk slot in Kassel, waar zijn vader hovenier was. Zo richtte hij in 1731 de Prinsentuin in Leeuwarden nieuw in en legde hij de sier-, moes- en oofttuinen bij haar buiten Marienburg aan Achter de Hoven in de stad aan. Vermoedelijk heeft hij voor stadhouder Willem IV ook gewerkt aan de herinrichting van zijn buiten in Oranjewoud en zeker is dat hij als tuinarchitect is opgetreden bij Staniastate in Oenkerk.³¹ Op de boerderij woonden in de tijd van Noordbeek

³¹ Karstkarel in *Caert-thresoor* 1983.

³² Speciekohieren.

³³ Wumkes, *Stads- en Dorpskroniek* 1, 200; 30 januari.

³⁴ Speciekohieren, personele kohieren, GA Littenseradiel.

³⁵ Speciekohieren.

Folkert Clasen, later Jentje Willems en anderen, onder wie sinds 1773 Tjerk Douwes.³²

1764

Verkoop van 60 essen en abelen op de opeed van Gerbadastate te Oosterwierum.³³ Er staan nog steeds abelen op de singel!

1785

De eigenaar-bewoner R.J. Noordbeek overlijdt in 1784 en wordt opgevolgd door J.W. Noordbeek, maar de erven gaan het volgende jaar failliet. Noordbeek vertrekt naar Weidum, maar het volgende jaar is hij al buiten de provincie.³⁴ Het huis wordt dan verkocht. In de Leeuwarder Courant van 26-3-1785 wordt ermee geadverteerd:

Te koop eene deftige beknopte en plaisante Heeren Huizinge, met twee Vruchtbare Hovingen en thuienen met de daartoe behorende Zingels en Gragten, Gerbrada Staate genaamd.

Ook wordt de boerderij verkocht - buiten de landerijen en de beide eeuwige renten in boerderijen te Jellum en Friens - bestaande uit een "hornleger, huis, schuur en hofke, te zamen groot 9 en een tweede pondemate."

Dat is opvallend groot, veel groter dan het bestaande erf. Waarschijnlijk is het één geweest met een aansluitend deel van de terp. Bij de boerderij, niet bij het landhuis dus, behoorde nog een gestoelte met een grafkelder in de kerk van Herbayum. Rechten, ook heerlijke rechten, waren vanouds niet verbonden aan het huis, maar aan de grond. Het huis was secundair ten opzichte van de grond. Koper wordt de secretaris van de grietenij Baarderadeel, Abelus Wiarda, die in Oosterlittens woont. Met hem als nieuwe eigenaar verdwijnt na vele eeuwen, ja zelfs misschien wel voor het eerst sinds de stichting in een grijs verleden, de familieband van de eigenaars met Gerbada. Wiarda verhuurt het huis. Aanvankelijk wordt het dan in tweeën bewoond, sinds 1792 in drieën. Sommige bewoners worden bedeed. Het huis zal in verval geraakt zijn.³⁵

Wandbetimmering in de herenkamer (dat is de opkamer).

1819

Het huis wordt afgebroken, samen met de boerderij waarschijnlijk. Ervoor in de plaats komt de nog bestaande boerderij met herenkamer en eigen slaappleats voor de heer. Wie dat was, is niet duidelijk. Eigenaar was in 1819 nog Sible Cats, die het had geërfd door zijn huwelijk met een inmiddels overleden dochter van Wiarda, Riemke Lunia van Wiarda. Maar terwijl de eerste steen werd gelegd door de beide dochters van zijn zoon Jentje en diens vrouw Froukje Pieters, te weten Riemke Lunia Cats en Baukje Cats, waren niet zij in 1832 eigenaar, maar schoonzoon mr. Gerrit Nicolaas Mulier en diens vrouw Petronella Catharina Cats.³⁶ De gevelsteen die herinnert aan de eerste steenlegging, zit nog op zijn plaats in de voorgevel van het huis. Op de kadastrale minuut van 1832 ligt het erf met zijn boomgaard omsloten door een gracht binnen singels. Alleen aan de achterkant richting kerk ontbreekt een singel. Ook de opweg naar de Hogedijk is eigendom van Mulier.

³⁶ Kadastrale minuut, te raadplegen op www.hisgis.

³⁷ Kopie niet gedateerde kaart bij onbekende verkoop uit een verkoopboekje van een boerderij ernaast (part. bezit).

³⁸ *Leeuwarder Courant* 20-2-1863.

³⁹ Not. Archief 78.083. nr. 206; Tresoar.

⁴⁰ *Leeuwarder Courant* 7-9-1906.

⁴¹ *Leeuwarder Courant* 11-12-1926.

De boerderij blijft nog tot 1926 in de familie. Dan zijn de erven van mevrouw Bienema-Mulier eigenaar.³⁷ Zij was de tweede vrouw van Epke Roos van Bienema. Die was eigenaar geworden door zijn huwelijk in 1836 met Riemke Lunia Cats. Of de herenkamer annex slaapkamer ook helemaal tot 1926 is gebruikt, is niet bekend.

1863

”Te koop op de Zathe Gerbranda-State, bij Jacob A. Sijperda in huur, eene partij esschen, populieren en kastanje-boomen, gedeeltelijk geroid.”³⁸ Zeker die kastanjabomen zullen wel geplant zijn in 1752.

1864

Gerbranda krijgt recht van bepoddering van het Zuidschillaarder laagland.³⁹

1906

”Te huur voor 5 jaar (1907-1912) zathe en landen, Gerbranda state, bestaande in huizinge, schuur, singel, hovinge en onderscheidene perceelen weiland, in huur bij P.H. Zijlstra, groot 37.00.70 ha.”⁴⁰

1926

”Te koop boerehuizinge, groote schuur (stalling voor 46 hoornbeesten, 1 stier en 2 paarden), wagenhuis, erf, boomgaard en iester c.a. en diverse perceelen uitmuntend greidland, deel uitmakend van de sate en landen Gerbranda State, in huur bij A.D. Schuurmans,”⁴¹ die de boerderij koopt.

Ca. 1970-1981

Omstreeks 1970 overleed Bonne Meintema, die getrouwd was met een Schuurmans. De boerderij wordt verkocht en valt in stukken uiteen. Bij het huis blijft geen land en het raakt in verschillende handen, tot het in 1981 wordt gekocht door de tegenwoordige bewoners, de familie Ockers-Schipper.

Wie kent deze mensen

Informatie:

Lezers die de mensen op deze foto herkennen worden vriendelijk verzocht contact op te nemen met de redactie van Klaaikluten of het secretariaat van ArgHis. Eén persoon, staand 2e van links, is al wel bekend: Roelof Kamminga, aanvankelijk schoolmeester te Oosterend, later naar Nederlands Indië vertrokken en neerlandicus geworden, tr. 1e Petronelle Stijnman, onderwijzeres te Itens/Oosterend (huw. ontbonden), tr. 2e (Wommels 1927) Aaltje Jurjens Feenstra, onderwijzeres te Itens. Het gaat hier om een 'uitje' waarbij paling werd gestoofd en een borreltje werd gedronken.